

Satversmes tiesa atkārtoti atzīst faktiskās sociālās apdrošināšanas iemaksas par atbilstošām Satversmei

2012. gada 25. janvārī Satversmes tiesa ir pieņēmusi spriedumu lietā Nr. 2011-08-01 „Par Valsts fondēto pensiju likuma 4. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109. pantam”.

Par personas un valsts līdzvērtīgu atbildību par pensiju sistēmas ilgtspēju

Apstrīdētā norma

Valsts fondēto pensiju likuma 4. panta pirmā daļa nosaka, ka iemaksas fondēto pensiju shēmā ir daļa no faktiski veiktajām iemaksām valsts pensiju apdrošināšanai.

Lietas fakti

Pieteikuma iesniedzēji – divdesmit 10. Saeimas deputāti norāda, ka apstrīdētās normas neatbilst no Satversmes 1. panta izrietošajiem tiesiskās paļāvības principam, sociālas valsts principam un sociālās solidaritātes principam.

Ņemot vērā, ka darba ņēmējs sociālās apdrošināšanas iemaksas veicot ar darba devēja starpniecību, pēc pieteikuma iesniedzēju domām, sociālajai apdrošināšanai pakļauto personu tiesības nedrīkstot saistīt ar to, vai cita persona – darba devējs – ir vai nav pienācīgi pildījusi likumā noteiktos pienākumus. Tieši valstij, nevis darba ņēmējam esot pienākums nodrošināt, lai darba devējs veiktu sociālās apdrošināšanas iemaksas. Savukārt personai esot tiesības paļauties uz to, ka visas valsts institūcijas ievēros likumus un nodrošinās sociālās apdrošināšanas iemaksu iekasēšanu.

Tiesas secinājumi un lēmums

Par saistību ar iepriekšēju judikatūru

Satversmes tiesa norādīja, ka izskatot lietu Nr. 2011-03-01 (spriedums pieņemts 2011. gada 19. decembrī) jau ir vērtējusi faktisko sociālās apdrošināšanas iemaksu kārtības atbilstību Satversmei, secinot, ka likumdevējs, ieviešot faktisko sociālās apdrošināšanas iemaksu kārtību, ir ievērojis no Satversmes izrietošos principus un rīkojies savas rīcības brīvības ietvaros. Līdz ar to Spriedumā lietā Nr. 2011-03-01 izdarītie secinājumi par faktisko sociālās apdrošināšanas iemaksu kārtību ir vienlīdz attiecināmi arī uz apstrīdētajā normā ietverto regulējumu [4].

Par likumdevēja rīcības brīvību un sociālo tiesību būtības nodrošināšanu pastāvošajā pensiju sistēmā

Satversmes tiesa jau iepriekš savos spriedumos ir norādījusi, ka Satversmes 109. pantā nav reglamentēti pensiju sistēmas noteikumi. Līdz ar to pensiju sistēmas uzbūves un darbības principi

ir likumdošanas ceļā izlemjams jautājums, proti, likumdevējs ir tiesīgs sociālo tiesību saturu konkretizēt likumos [5].

Satversmes tiesa norādīja, ka likumdevējs, izstrādājot faktisko sociālās apdrošināšanas iemaksu kārtību, nav ierobežojis personas pamattiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma gadījumā, jo tiesības uz pensijas izmaksu tādā apmērā, kādā persona līdzdarbojusies pensijas kapitāla uzkrāšanā, saglabājas neatkarīgi no tā, kādā kārtībā ir uzskaitītas veiktās sociālās apdrošināšanas iemaksas un kurā pensiju sistēmas līmenī tās veiktas. Tādēļ apstrīdētā norma nav uzskatāma par ierobežojumu tiesībām uz sociālo nodrošinājumu. Apstrīdētā norma neskar arī valsts pozitīvo pienākumu izveidot un uzturēt sistēmu, kas vērsta uz pensionēšanās vecumu sasniegušo personu sociālo un ekonomisko aizsardzību. Satversmes tiesa secināja, ka šajā lietā tiesības uz sociālo nodrošinājumu vismaz minimālajā līmenī netiek skartas [5].

Par apstrīdētās normas mērķi

Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētā norma pieņemta gan sabiedrībai nozīmīgu interešu, gan konstitucionālo vērtību aizsardzības labad. Tā vērsta uz pensiju sistēmas ilgtspējas nodrošināšanu, līdzsvarojot speciālā budžeta ieņēmumus un izdevumus, un līdz ar to arī uz sabiedrības labklājības un citu cilvēku tiesību aizsardzību [9].

Par apstrīdēto normu atbilstību tiesiskās paļāvības principam

Satversmes tiesa norādīja, ka apstrīdētā norma tika pieņemta 2010. gada 20. decembrī un stājās spēkā 2011. gada 1. janvārī. Faktisko sociālās apdrošināšanas iemaksu kārtība tika attiecināta uz nākotnē veicamām sociālās apdrošināšanas iemaksām. Apstrīdētā norma neietekmē tās sociālās apdrošināšanas iemaksas, kas bija veiktas saskaņā ar deklarēto sociālās apdrošināšanas iemaksu kārtību, kā arī neparedz jaunus pienākumus privātpersonai. Līdz ar to likumdevējam šajā gadījumā nebija jānosaka pārejas periods, lai personas varētu pielāgoties jaunajai kārtībai [10].

Tādējādi tiesa konstatēja, ka apstrīdētā norma neskar tiesiskās paļāvības principu, tādēļ nevērtēja tās atbilstību šim principam [10].

Par apstrīdēto normu atbilstību sociāli atbildīgas valsts principam

Satversmes tiesa uzskatīja, ka apstrīdētā norma neparedz vispārēju valsts politikas maiņu attiecībā uz fondēto pensiju shēmas darbību, bet maina tajā iemaksājamo līdzekļu uzskaites kārtību. Turklāt apstrīdētā norma nedz atceļ darba devēja konstitucionālo pienākumu veikt likumā noteiktās sociālās apdrošināšanas iemaksas, nedz atbrīvo likumdevēju no konstitucionālā pienākuma izveidot tādu mehānismu, lai izpildvara pienācīgi iekasētu sociālās apdrošināšanas iemaksas [11].

Tiesasprāt, personai ir tiesības pieprasīt, lai darba devējs veic un valsts pienācīgā kārtībā iekasē sociālās apdrošināšanas iemaksas [11].

Par personai paredzēto tiesību īstenošanas mehānisma efektivitāti

Tiesa atkārtoti norādīja uz to, ka normatīvajos aktos personai ir noteiktas vairākas iespējas, kā saņemt informāciju par darba devēja veiktajām sociālajām iemaksām – no darba devēja, no Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras, kā arī tiešsaistē vairākos portālos, t.sk. www.manapensija.lv.

Satversmes tiesa atzina Valsts fondēto pensiju likuma 4. panta pirmo daļu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams, tas stājas spēkā tā pasludināšanas brīdī. Sprieduma teksts ir pieejams arī Satversmes tiesas mājas lapā.

Relīze sagatavota ar mērķi veicināt izpratni par Satversmes tiesā izskatāmajām lietām. Tā nav uzskatāma par nolēmuma daļu un nav saistoša Satversmes tiesai. Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas mājas lapā www.satv.tiesa.gov.lv.

Satversmes tiesa
tiesa@satv.tiesa.gov.lv
67210274